

aynı zamanda geçen düşünceleri bir misalle aydınlatmak fırsatını bize verecektir.

7. — *Yerin dönmesi*

«...Böyle olunca, demiştim Bilim ve Hipotez adlı eserimde, Yer döner diye tasdik etmenin hiçbir mânası yoktur... yahut daha doğrusu, Yer döner, önermesiyle, Yerin döndüğünü varsaymak daha kullanışlıdır, önermesinin mânası aynıdır.»

Bu sözler en akla gelmiyen tefsirlere yol açmıştır. Bazıları, sözlerimde Batleymos sisteminin yeniden itibar kazandığını, belki de Galilenin hüküm giymesinin haklı çıkarıldığını görür gibi olmuşlardır.

Bununla beraber bütün kitabı dikkatle okumuş olanlar bu hususta aldanamazlardı. Yer döner hakikati, meselâ öklit postülatıyla aynı seviyede tutuluyordu; bu, onu inkâr mı demekti? Daha iyisi var; aynı dille pek âlâ şunu da söyleyebiliriz: dış âlem vardır, yahut dış âlemin varlığını kabul etmek daha kullanışlıdır, önermelerinin ikisi de bir ve aynı mânayı taşır. Böylece yerin dönmesi hipotezi, bizzat dış eşyanın varlığıyla aynı pekinliği muhafaza etmektedir,

Fakat dördüncü bölümde açıkladığımız düşüncelerden sonra daha ileri gidebiliriz. Bir fizik teorisi, demiştik, ne kadar çok hakiki münasebet ortaya koyarsa o nispette doğrudur. Bu yeni prensibin ışığı altında bizi işgal eden soruyu inceliyelim.

Hayır, mutlak uzay yoktur; o halde «yer döner» ve «yer dönmez» şeklinde iki çelişik önermenin, kinematik mânada, biri ötekinden daha doğru değildir. *Kinematik anlamda* bunlardan birini tasdik edip diğersini inkâr etmek mutlak uzayın varlığını kabul etmek olurdu.

Fakat iki önermeden birinin gizlediği hakiki münasebetleri öteki açığa vurursa, buna fizik bakımından ötekinden daha doğru göziyle bakılabilecektir, çünkü kendisinin daha zengin bir muhtevası var demektir. Bu noktada ise hiçbir şüphe mümkün değildir.

İşte yıldızların günlük hareketi ile diğer gök cisimlerinin günlük hareketi, öte yandan yerin baskılığı, Fuko sarkacının dönmesi, siklonların jirasyon hareketi, alize rüzgârları, ve daha bilmem neler. Batlemyoscuya göre bütün bu olaylar arasında hiçbir bağ yoktur; Kopernikciye göre ise hepsi aynı sebepten doğmaktadır. Yer döner, demekle bütün bu olayların içten bir münasebete sahip olduğunu tasdik ediyorum, *işte bu doğrudur* mutlak uzay var olmadığı ve olmayacağı halde bu yine doğru olark kalmaktadır.

İşte yerin kendi etrafında dönmesi hakkında söyleyeceklerim bu kadar, onunu Güneş etrafında dolanması hakkında ne demeli? Burada da üç olay var ki Batlamyoscuya göre mutlak surette bağımsız, Kopernikçiye göre ise aynı menşee aittirler; bunlar geze-

ğenlerin gök küresi üzerinde görünen yer değiştirmeleri, sabit yıldızların sapıncı, yine bu yıldızların paralaksıdır. Acaba bütün gezegenlerin periyodu bir yıl olan bir eşitsizlik kabul etmesi ve bu periyodun da tam sapıncık ne, hattâ paralaksınkine eşit olması bir tesadüf eseri midir? Batlemyos sistemini kabul etmek, buna evet cevabını vermektir? Koperniğinkini kabul etmek ise, hayır cevabını vermek, üç olay arasında bir bağıntı olduğunu tasdik etmektir, Bu ise, mutlak uzayın varolmamasına rağmen doğrudur.

Batlemyos sisteminde, gök cisimlerinin hareketleri merkezil kuvvetlerin etkisiyle izah edilemez ve Gök Mekanîğini kurmak imkânsızdır. Halbuki Gök Mekanîğinin bütün gökyüzü olayları arasında ortaya koyduğu içten bağlar hakikat olan bağlardır; yerin hareketsizliğini kabul etmek demek, bu bağları inkâr etmek, dolayısıyla aldanmak demektir.

Demek oluyor ki Galile'nin uğrunda ıstırap çektiği hakikat, avam için tamamen aynı mânayı taşımamakla beraber, yine hakikat olarak kalıyor. Onun asıl mânası çok daha ince, çok daha derin ve zengindir.

8 — *Bilim için bilim*

Burada, B. Leroy'ya karşı Bilim için Bilim'i müdafaa etmek niyetinde değilmi; kendisi belki bunu mahkûm ediyor, fakat

